

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öykülerdeki Kişilerin Karakter Özelliklerinin İncelenmesi*

Sedat KARAGÜL**

Ayşe Özgül İNCE SAMUR***

Öz

Ders kitaplarındaki öykülerde yer alan karakterler, çocukların öykünmelerine, özdeşim kurabilmelerine ve yeni arkadaşlıklar edinmelerine olanak tanıyarak etkin birer öğrenme ortamı oluştururlar. Bu bağlamda, öykülerdeki karakter özellikleri, çocukların kişilik gelişimi için son derece önemlidir. Buna göre Türkçe ders kitaplarındaki karakter özelliklerinin bilimsel bir anlayışla incelenmesi önemli bir gerekliliktir. Bu çalışmada, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan öykülerdeki karakter özellikleri, Sever (2013) tarafından belirlenen “karakter özellikleri sınıflaması”na göre içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerdeki karakterlerin açık, kapalı, devingen ve durağan olma durumları belirlenmiş ve karakter özelliklerinin frekans ve yüzde değerleri hesaplanıp tablolaştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda, Türkçe ders kitabında yer alan öykülerdeki karakterlerin büyük çoğunluğunun “kapalı” ve “durağan” oldukları belirlenmiştir. Öykülerin çoğunda “açık” ve “devingen” özelliğe sahip herhangi bir karaktere yer verilmediği görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Türkçe ders kitapları, öykü metinleri, karakter özellikleri.

Examination of the Character Traits in Stories in Secondary School Turkish Textbooks

Abstract

The characters present in stories in textbooks form an active learning environment enabling children to emulate, to establish identification and to make new friendships. In this context, the character traits in story texts are extremely important for personality development of children. According to this, examination of the character traits in Turkish textbooks with a scientific approach, is an important requirement. In this study, the character traits in story texts present in 5th, 6th, 7th and 8th class Turkish textbooks prepared by Ministry of National Education Publications were examined using content analysis method according to “character traits classification” set by Sever (2013). As the result of the examination, the state of the characters in stories in Turkish textbooks being open, closed, dynamic and stable were determined and the frequency and percentage values of character traits were calculated and tabulated. As the result of the study, it was determined that the vast majority of the characters in stories present in Turkish textbooks

*Bu çalışma 7. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi’nde (28-31 Mayıs 2015, Muğla) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Arş. Gör., Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü. Ankara.
e-posta: sedatkaragul@gmail.com

*** Yrd. Doç. Dr., Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü. Zonguldak. e-posta: ozgulince7@gmail.com

were “closed” and “stable”. It is observed that any character with “open” and “dynamic” traits is not included in majority of stories.

Keywords: Turkish textbooks, story texts, character traits.

Giriş

Kurgusal bir metin zaman, mekân, olay ve kişi olmak üzere dört temel öğeden oluşur. Kurgunun ana öğelerini harekete geçiren ve bu öğeler arasında organik bir bağ kurulmasını sağlayan dinamik güç ise “kişi”dir. Zaman ve mekân öğeleri kurgudan bağımsız olarak da var olabilmekteyken kurmaca bir metindeki bir olayın kişiden bağımsız olarak gerçekleşmesi düşünülemez (Stevick, 2004:162). Kişiler, duygu ve düşünce dünyalarının şekillendirdiği hareket alanlarıyla, çatışmalarıyla olayın ortaya çıkmasını, gelişmesini, şekillenmesini ve sonuçlanmasını sağlayan yönlendirici unsurlardır (Karataş, 2014: 62).

Bir yapıtta duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kişilere ise «karakter» adı verilmektedir (TDK, 2011: 1317). Bir edebiyat yapıtında karakterlerin geliştirilme ve işleme durumlarının o yapıtın niteliğini belirleyen temel değişkenlerin başında geldiği bilinmektedir. Bununla birlikte, özellikle çocuklara seslenen yapıtlardaki karakterler, çocukların kitapla yazınsal bir iletişim sürecine girebilmelerine, kitaptaki karakterlere öykünerek yeni özellikler edinmelerine olanak tanıdıklarından son derece önemli bir yere sahiptir.

Çocuk edebiyatı yapıtlarında kişilerin önemi oldukça büyüktür. Çünkü çocuklar, okudukları kitaplardaki olayın kahramanı ile kendilerini özdeşleştirirler. Bu özdeşleştirme, ancak iyi çizilen bir kahraman tipi sayesinde olumlu sonuçlar verebilmektedir (Tuncer ve Yardımcı, 2002: 49). Özdemir (2014: 209)'in de belirttiği gibi, hangi türde olursa olsun, bir karakterin gerçekliği, kendisini okuyucuya kabul ettirmesine bağlıdır. Yapay, yazarın elinde kukla olan, kendi yazgılarını kendileri çizemeyen karakterlerin ise bunu başarabilmeleri olanaklı değildir.

Dowling (2002: 139)'e göre, “iyi bir kitap okumak kişinin içsel olarak rahatlamasını sağlar ve bir karakterle özdeşim kurarak düş ve düşünce dünyasını devindirir. Böylece kişi, davranışlarını yönlendirmede daha bilinçli yaklaşır ve başkalarının nasıl davrandığını anlayabilir.” Çocuk edebiyatı da çocuğun nitelikli metinlerle ve sanatçı duyarlılığıyla karşılaşmasını sağlayan, aynı zamanda eleştirme, sorgulama gücünü (Sever ve Aslan, 2009) ve yaratıcılığını da geliştiren bir aracı konumundadır (Weinreich, 2000; Marsh, 2010). Bu bağlamda çocuk kitapları, çeşitli kişilik ve yaşam örnekleriyle doludur. Çocuklar, yazınsal kitaplarda, bazen kendilerine benzeyen, bazen de hiç benzemeyen; bazen benzer, bazen farklı duygu ve sorunları yaşayan, kimi zaman kendisiyle aynı, kimi zaman da farklı tepkiler gösteren; bazen farklı, bazen de benzer beklenti ve ilgilere sahip karakterlerle buluşurlar. Böylece öteki çocukları tanıma olanağı bulurlar. Kendileriyle onları karşılaştırarak kendi duygularını ve yaşadıklarını daha rahat anlar, kendi kişilik özelliklerini öğrenirler. Olumlu karakterlerle özdeşim kuran

çocuklar, kendileri de böyle bir kişilik geliştirmeye özenabilirler. Bunun dışında kendi yeteneklerinin ya da eksikliklerinin de farkına varırlar. Kısaca, çocuklara yönelik yazınsal nitelikli kitaplar, içinde barındırdığı olumlu ya da olumsuz insan tiplerini yardımıyla çocuğun başkalarını ve kendisini tanımaya yardımcı olur. Böylece çocuk farklılıkların ayırdına varır, insanı ve insanlar arasındaki yerini öğrenir (Aslan, 2007: 193).

Çocuklar, sanatçı bakışıyla yoğrulmuş karakterler yoluyla, gerçek yaşamlarında ve düşsel dünyalarında kurdukları etkileşimlerle kendilerine ait olan evrenlerinde yaşamı keşfe çıkarlar. Kahramanların değişik durumlar karşısındaki duruşları, eylemleri, düşünceleri, sözleri çocuk okurlar için kendilerini ve dış dünyayı tanımalarına yönelik ipuçları sunar. Dış dünyaya karşı algıları açık, öğrenmeye istekli, soru soran, düşünen çocuk, yapıtlardaki karakterler yoluyla yaşamı tanımaya çalışır (Yılmaz, 2012: 491). Sever (2013: 56)'in de belirttiği gibi, çocuk kitapları, çizginin ve dilin anlatım olanaklarıyla değişik karakter özelliklerini, dolayısıyla çeşitli kişilikleri canlandırır. Karakterlerden ve onların ilişkilerinden esinlenerek yaratılan kurgularla; çocukların insanı, doğayı ve yaşamı tanımaya ilişkin bir deneyim alanı oluşturur.

Çocuk kitaplarında yer alan karakterler en az yapıtlardaki iletiler kadar önemli bir işleve sahiptir. Yapıttaki karakterlere öyküden çocuk, onunla özdeşim kurarak karakteri içselleştirdiğinden, geliştirilen karakterlerin özelliklerinin özenle oluşturulması büyük önem taşır. Geliştirilen karakterler aracılığıyla yazar, çocuk okurla yazınsal bir iletişim süreci içine girer. Böylece onu yeni okumalara yönlendirir (Zivtci, 2007: 247). Çocukların eğlenme, keşfetme ve devinme gerçeği ile uzlaşan, bu gerçeğe uygun karakterlerle çocuğun karşısına çıkan kitapların, çocuklar üzerinde kalıcı izler bırakarak yeni okuma eylemlerine tanıklık ettiği bilinmektedir. Özellikle, çocuk okurda, iyi geliştirilmiş kişilik özellikleriyle gerçeklik duygusu uyandıran, onun kahramanla tanışma, karşılaşma isteğini yoğunlaştıran kitaplar, okuma kültürü edinilmesi sürecinde önemli bir işlevi yerine getirir (Sever, 2013: 65). Karakterlerin bu işlevi yerine getirebilmesi «karakter özellikleri» ile yakından ilişkilidir.

Karakter özellikleri Sever (2013) tarafından “açık, kapalı, devingen, durağan” olmak üzere dört ana başlık altında sınıflandırılmıştır. Sever (2013)'e göre açık karakter; roman, öykü, masal ve anlatılarda birçok özelliği ile okura tanıtılan, inandırıcı nitelikleriyle öne çıkan, okurun iyi bildiği karakterdir. Açık karakterler, yazarın aktarmak istediği iletilerin okurlarla paylaşılmasında etkin bir sorumluluk üstlenir. Kapalı karakterler; özellikleri yüzeysel olarak tanıtılan, okurun iyi tanımadığı karakterlerdir. Kapalı karakterlerin, çocuklara insan doğasını kavratma, yaşam gerçekliğini anlatmada çok az katkıları vardır. Devingen karakterler, öykünün başlangıcıyla sonucu arasındaki kesitte değişim gösteren karakterlerdir. Devingen karakterler, öykü boyunca yeni kişisel davranışlar edinir, yeni değerler geliştirebilir. Durağan karakterler ise öykünün başlangıcı ile sonu arasındaki kesitte herhangi bir değişim göstermeyen karakterlerdir. Özdemir (2014: 209)'e göre durağan karakterler, kalıplaşmış gibidir; kimlikleri duruklaşmıştır.

Edebiyat türleri içinde öyküler, çocukların sıklıkla karşılaştıkları ürünler olup çeşitli karakterleri barındırmaya elverişli olmaları bakımından önemli bir yere sahiptirler. Öykülerde yer alan karakterlerin özellikleri, bu karakterlerle buluşan çocuklar için önemli birer özdeşim öğeleridir. Bu bağlamda Türkçe ders kitaplarındaki öykü metninin de bu bilinç ve duyarlılıkla hazırlanması gerekliliği, vurgulanması gereken bir konudur. Şahbaz ve Çekici (2012: 980)'nin de belirttiği gibi, Türkçe ders kitaplarındaki metinler, öğrencilerin okuduklarını anlama, yorumlama, değerlendirme, eleştirme becerilerini geliştirebilmelerine, okuduklarından çıkarım yapmalarına yardımcı olan bir araç olduğu gibi, taşıdıkları ileti ve yaşam koşullarına göre durdukları konuyla öğrencilerin düşünce evreninde yer edebilme, öğrencileri etkileyebilme gizilgücüne de sahiptir.

Ders kitaplarındaki öykülerde yer alan karakterler, çocukların öykünmelerine, özdeşim kurabilmelerine ve yeni arkadaşlıklar edinmelerine olanak tanıyarak etkin birer öğrenme ortamı oluştururlar. Bu bağlamda, öykü metnindeki karakter özellikleri, çocukların yazınsal ürünlerle girdiği etkileşim açısından son derece önemlidir. Buna göre Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerdeki karakter özelliklerinin bilimsel bir anlayışla incelenmesi önemli bir gerekliliktir. Bu anlayış doğrultusunda bu çalışmada Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan öykü metnindeki karakter özelliklerinin, Sever (2013) tarafından belirlenen «karakter özellikleri sınıflaması»na göre incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Tarama modeline dayalı bu çalışmada Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküler “karakter özellikleri” bakımından “içerik çözümlemesi” yöntemiyle incelenmiştir. Çalışmada, çözümleme türlerinden “kategorisel çözümleme” tekniği kullanılmıştır.

Bu çalışmada 5. sınıf Türkçe ders kitabında 9 öykü, 6. sınıf Türkçe ders kitabında 7 öykü, 7. sınıf Türkçe ders kitabında 7 öykü ve 8. sınıf Türkçe ders kitabında 6 öykü olmak üzere toplam 29 öykü incelenmiştir. 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde toplam 50 karakter, 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde toplam 47 karakter, 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde toplam 48 karakter, 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde ise toplam 27 karakter bulunduğu belirlenmiştir. Buna göre 5., 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan toplam 172 karakter “açıklık, kapalılık, devingenlik ve durağanlık” bağlamında incelenmiştir.

Çalışmanın güvenilirliğini belirlemek için ders kitaplarındaki öykülerden seçkisiz (random) olarak seçilen 5 öykü araştırmacılar tarafından ayrı ayrı incelenmiş, daha sonra iki araştırmacının değerlendirmeleri arasındaki tutarlılığa bakılmıştır. Bunun için “Güvenirlik = Uzlaşma sayısı / Uzlaşma + Uzlaşmama sayısı” (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 81) biçimindeki formül kullanılmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda araştırmacılar arasındaki tutarlılık 0,96 olarak bulunmuştur.

Verilerin çözümlenmesinde sıklık (frekans) ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır.

Bulgular

Araştırmada ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde yer alan karakter özellikleri incelenmiştir. İncelemeler sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öykülerde Yer Alan Karakter Özelliklerinin Sayısal Dağılımı

Öyküler	Açık		Kapalı		Devingen		Durağan	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Uçurtma	0	0	5	10,0	0	0	5	10,0
Şeker Dede	0	0	3	6,0	0	0	3	6,0
Semender Toplantısı	0	0	7	14,0	0	0	7	14,0
Çöp Ev	0	0	6	12,0	2	4,0	4	8,0
Dilim Dilim Güzel Dilim	0	0	9	18,0	1	2,0	8	16,0
Tekerlemeci Dayı	1	2,0	6	12,0	0	0	7	14,0
Küçük Kar Tanesi	1	2,0	3	6,0	1	2,0	3	6,0
Güneş'in Doğduğu Her Yer	0	0	7	14,0	0	0	7	14,0
Küçük Ebru Ustası	0	0	2	4,0	0	0	2	4,0
TOPLAM	2	4,0	48	96,0	4	8,0	46	92,0

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından hazırlanan 5. Sınıf Türkçe ders kitabında 9 öykü metni bulunmaktadır. Öykülerde yer alan toplam karakter sayısı ise 50'dir. Tablo 1'de görüldüğü gibi, öykülerin yalnızca 2'sinde (% 4,0) ("Tekerlemeci Dayı", "Küçük Kar Tanesi") birer açık karaktere yer verilmektedir. 5. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykülerde yer alan açık karakter örneklerine ilişkin kullanımlar aşağıda örneklendirilmiştir:

"Bir zamanlar gökyüzünde küçük bir kar tanesi yaşardı. Ailesi ve diğer kar taneleri ile renkli bir hayatı vardı. Her şeye rağmen küçük kar tanesinin yüzünden hüzün ve mutsuzluk eksik olmuyordu. Kar taneleri gökyüzünden yeryüzüne inmek için uygun zamanı ve sıralarının gelmesini beklerlerdi. Ancak o biraz aceleliydi. Hiç sabrı yoktu" (Küçük Kar Tanesi, s. 80).

"Annemin gösterdiği fotoğraflardaki gibi orta boylu, pos bıyıklı, tombulca bir adam! Beni karşısına oturtmuş durmadan tekerleme söylüyor. Tekerleme söylerken dudaklarını göremiyorum. Bıyıklarının hareketinden ağzını açıp kapadığını anlayabiliyorum. Evleri kentin dışında, bir portakal bahçesinin kıyısında. Bahçe de dayımınmış. Olgun portakallar, yeşil yapraklarla çok güzel görünüyordu. Dayım eve doğru yürürken bir yandan da bu bahçe için ne kadar uğraştığını anlatıyordu bize. Her şey kolayca kendiliğinden olmuyormuş. İlaçlama, gübreleme, budama ve sulama sonucu sağlıklı ve güzel meyveler elde edilebiliyormuş" (Tekerlemeci Dayı, s. 75-77).

Yukarıdaki örneklerde öykülerin ana karakterleri olan "küçük kar tanesi" ile "tekerlemeci dayı"nın birçok özelliği ile okura tanıtıldığı görülmektedir. Bu nedenle bu karakterler, açık karakter özelliği taşımaktadır.

Kitapta yer alan öykülerdeki karakterlerin % 4,0'ü açık karakterken, % 96,0'sı kapalı karakterdir. 5. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykülerde yer alan kapalı karakter örneklerine ilişkin doğrudan alıntılar şöyledir:

“Tanıdığı bir marangoz vardı. Babası ondan çok söz ederdi. Servet Amca. Ona gider, parasıyla değil mi, isterdi. Bir yaz, babası Selçuk’u onun yanına cıracak vermeyi düşünmüştü” (Uçurtma, s. 11).

“Selçuk, bu haberi arkadaşlarından almıştı. Önce dudak bükmüştü. Ama üç bin liralık ödül ona çekici gelmişti. Bunu arkadaşlarından saklayacaktı. Öyle yaptı. Çarşıdan el işi kâğıtlarını alırken kimse görmesin istemişti” (Uçurtma, s. 10).

Yukarıdaki örneklerde “Uçurtma” öyküsünde yer alan karakterler olan Servet Amca ve Selçuk’a ilişkin aktarımlar bulunmaktadır. Ancak bu aktarımlarda karakter çerçevesine dönük ipuçları bulunmamaktadır. Bir başka deyişle bu karakterler, okura çeşitli yönleriyle tanıtılmamaktadır. Bu nedenle bu karakterlerin kapalı karakter özelliği taşıdıkları görülmektedir.

Öykülerdeki karakterlere durağanlık/devingenlik açısından bakıldığında ise yalnızca 3 öyküde (“Çöp Ev”, “Dilim Dilim Güzel Dilim”, “Küçük Kar Tanesi”) devingen karakterlere yer verildiğini görmekteyiz. 5. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykü metinlerinde yer alan devingen karakter örneklerine ilişkin kullanımlar aşağıda örneklendirilmiştir:

“Öyle hoşuma gitmişti ki bu tekerleme! Özellikle son bölümde geçen, ‘Dil okur, damak tadar.’ söyleşi masal dinlemenin insana büyük bir zevk verdiğini öyle güzel anlatıyordu ki gerçekten de ben küçüklüğümde bu yana dinlediğim bütün masallardan çok tatlı bir yiyeceği tadıyormuş gibi zevk alırdım. Şimdi ben de diğer çocukların, hatta büyüklerin ağız tatlansın diye masallar, tekerlemeler, hikâyeler, fıkralar topluyorum. Bilgisayarların ışığıyla kamaşan zihnimizin gözü dinlensin, sıcak ve telaşlı yaşantılarımız geçmişin dinginliğiyle serinlesin diye” (Tekerlemeci Dayı, s. 78).

“İlhan Amca’ydı seslenen. Hani ‘Donald Amca Büfesi’ni işleten İlhan Amca. Ödevle ilgili ilk konuşmamı onunla yapmıştım. Nasıl da sevinçli görünüyor! Yeni bir tabela yaptırmış, onu gösteriyor bana. Üzerinde ‘DONALD AMCA’ yerine ne yazdırmış biliyor musunuz? ‘İLHAN AMCA’” (Dilim Dilim Güzel Dilim, s. 65).

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, “Tekerlemeci Dayı” adlı öyküde yazar, dayısıyla tanıştıktan sonra ondan etkilenerek masallar, hikâyeler, tekerlemeler, fıkralar toplamaya başlamış, yeni bir özellik edinmiştir. “Dilim Dilim Güzel Dilim” adlı öyküde de İlhan Amca adlı karakter, önceleri Türkçe sözcükleri kullanmaya ilişkin bir duyarlık taşıyamıyorken, kendisiyle bu konuda yapılan bir söyleşi sonrası dil bilinci ve duyarlığı kazanmış, bu duyarlıkla dükkânının adını bile değiştirmiştir. Buna göre İlhan Amca karakteri de yeni bir özellik kazandığından bu karakterin de devingen karakter özelliği taşıdığı görülmektedir.

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öykülerdeki Kişilerin Karakter Özelliklerinin İncelenmesi

Kitapta yer alan öykülerdeki karakterlerin % 8,0'i devingen karakterken, % 92'si durağan karakterdir. 5. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykülerde yer alan durağan karakter örneklerine ilişkin kullanımlara aşağıdaki alıntılar örnek olarak gösterilebilir:

“‘Şeker Dede olmalı.’ dedi. ‘Yakın bir yerde küçük bir tezgâhı vardır onun. Sakız satar. Her sabah da işine gider. Demek bugün sana denk geldi’” (Şeker Dede, s. 22).

“‘Çalışmamı bir an önce tamamlamak için sabırsızlanıyordum. Mistik Pizza’ya girdim. Önce beni müşteri zannetti garson. Sahibi sandığım bir kişi yanıma geldi. Dükkânın adıyla ilgili sorumu yöneltince de kaba davranmaya başladı, azarlarcasına: ‘Bir ben miyim yahu! Burası turistik bir yer değil mi? Yabancılık çekmesinler diye böyle adlar koyuyoruz, ne olmuş yani? Çattık vallahi, herkes yabancı isim koyuyor! Üstelik benimki, onlarınkiyle karşılaştırılınca Türkçe bile sayılabilir. Sen git de onlarla röportaj yap.’ dedi” (Dilim Dilim Güzel Dilim, s. 61).

Yukarıdaki örneklerde yer alan karakterler, öykünün başı ile sonu arasındaki kesitte herhangi bir değişim göstermeyen, yeni bir özellik kazanmayan karakterlerdir. Bu nedenle bu karakterler durağan karakter özelliği taşımaktadır.

Tablo 2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öykülerde Yer Alan Karakter Özelliklerinin Sayısal Dağılımı

Öyküler	Açık		Kapalı		Devingen		Durağan	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Çocuk Kitaplığında Sabah Tartışması	0	0	9	19,2	0	0	9	19,1
Vitrindeki Masal Kitabı	0	0	5	10,7	0	0	5	10,6
Eskici	2	4,2	3	6,4	1	2,1	4	8,6
Forsa	2	4,2	3	6,4	1	2,1	4	8,6
Sahibini Unutmayan Köpek	1	2,2	3	6,4	1	2,1	3	6,4
Bayram Yeri	0	0	6	12,7	0	0	6	12,7
Kınalı Keklik	2	4,2	11	23,4	1	2,1	12	25,6
TOPLAM	7	14,8	40	85,2	4	8,4	43	91,6

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından hazırlanan 6. Sınıf Türkçe ders kitabında 7 öykü metni bulunmaktadır. Öykülerde yer alan toplam karakter sayısı ise 47'dir. Tablo 2'de görüldüğü gibi, öykülerdeki 47 karakterin 7'si (%14,8) açık karakterdir. Aşağıda 6. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykülerde yer alan açık karakter örneklerine ilişkin kullanımlar örneklendirilmiştir:

“Eskicide saç sakal dağınık, göğüs bağı açık, pantolonu dizlerinden yamalı, dişleri eksik ve suratı sarı, sapsarıydı; gözlerinin akına kadar sarıydı. Türkçe bildiği ve İstanbul taraflarından geldiği için Hasan, şimdi sade onun işine değil, yüzüne de dikkatli bakmıştı. Göğsünün ortasında tıpkı çenesindeki sakalı andıran kırçıl, seyrek bir tutam kıl vardı” (Eskici, s. 50).

“Bağın ortasındaki viran kulübenin kapısız giriş yerinden bir ihtiyar çıktı. Saçı sakalı bembeyazdı. Kamburunu düzeltmek istiyormuş gibi gerindi. Elleri ayakları titriyordu. Sirtında yırtık bir çuval vardı. Çıplak ayakları topraktan yağrulmuş sanılacaktı. Zayıf kolları kirli tunç rengindeydi. Bu, her gece uykusunda kendini kurtarmak için birçok geminin pupa yelken geldiğini gören zavallı eski bir Türk

forsasıydı. Esir olalı kırk seneden fazla olmuştu. Otuz yaşında dinç, levent, kuvvetli bir kahramanken Malta korsanlarının eline düşmüştü” (Forsa, s.58-62).

Yukarıdaki örneklerde “Eskici” ve “Forsa” adlı öykülerde yer alan karakterlerin ayrıntılı biçimde tasvir edildiği görülmektedir. Her iki öykünün ana karakteri de okurun bu karakterleri belleğinde canlandırabilmesine olanak tanıyacak biçimde betimlenmektedir. Bu nedenle bu karakterler, açık karakter özelliği taşımaktadır.

6. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykülerde yer alan toplam 47 karakterin 40’ı (%85,2) ise kapalı karakterdir. 6. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykülerde yer alan kapalı karakter örneklerine ilişkin doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir:

“Benden önce davrandı, geçen adamın birine sordu: ‘Evladım baksana, buradaki sakızcı nereye gitti?’ Adam bir benim yüzüme, bir ninemin yüzüne baktıktan sonra: ‘Ne sakızcısı hanımefendi?’ diye sordu. ‘Yayla sakızcısı oğlum.’ dedi. ‘Vallahi ileride bir Yayla Gıda Pazarı olacak, şu apartmanın altında ama buralarda yayla sakızcısı filan yok.’ dedi” (Bayram Yeri, s. 86).

“Bizim apartmanda pek çok ailenin evde beslediği bir hayvanı vardı. Yakın arkadaşım Deniz’in çok güzel, kıpır kıpır, oyuncu bir köpeği, üst katta oturan Emine Teyze’nin deniz dibini çağırtıran büyük bir akvaryumu, alt kattaki Salih Dede’nin iki kedisi... Bu durumu görenler ‘Burası hayvanat bahçesi gibi olmuş.’ derler ve gülerlerdi” (Kınalı Keklik, s. 104).

“Bayram Yeri” ve “Kınalı Keklik” adlı öykü metinlerinden yapılan alıntılarda bazı karakterlerin herhangi bir özelliğinin okura belirtilmediği görülmektedir. Örneğin, “Bayram Yeri” adlı öyküden yapılan alıntıda öykünün ana karakteri ninenin soru sorduğu kişinin adı bile belli değildir. Bunun dışında herhangi bir özelliği hakkında da bilgi verilmemiştir. “Kınalı Keklik” adlı öyküde de “Deniz, Emine Teyze ve Salih Dede” adlı karakterler hakkında ayrıntılı bilgiler verilmediği görülmektedir. Bu nedenle bu karakterler kapalı karakter özelliği taşımaktadır.

Tablo 2’ye göre 6. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabında yer alan öykülerdeki toplam 47 karakterin 4’ü (%8,4) devingen karakter özelliği taşımaktadır. 6. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykü metinlerinde yer alan devingen karakter örneklerine ilişkin anlatımlar aşağıda örneklendirilmiştir:

“Zavallı Mercan! Kir pas içindeydi. Bir deri bir kemik kalmış, pis bir sokak köpeği olup çıkmıştı. Anlattılar. Biz kasabadan ayrılınca Emin Efendi gelmiş, kendi evine götürmüş ama o durmamış. Kaçmış, eski eve dönmüş. Bunu bırakmış. Bizim çıktığımız eve taşınan kiracı hiç köpek sevmezmiş. Mercan geldikçe basmış sopayı... O da sonunda sokak köpeği olup çıkmış” (Sahibini Unutmayan Köpek, s. 80).

“Çocuk gibi olmuştu son zamanlarda nineciğim. Örneğin küçücük bir kumaş parçası için benim kızla atışıyor, ‘O benim.’ diyor, vermiyordu” (Bayram Yeri, s. 84).

“Sahibini Unutmayan Köpek” adlı öykü metninden yapılan alıntıda Mercan ismindeki bir köpeğin zaman içinde sokak köpeği olduğu belirtilmektedir. Buna göre bu öykünün ana karakteri olan

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öykülerdeki Kişilerin Karakter Özelliklerinin İncelenmesi

Mercan öykünün başı ile sonu arasındaki kesitte yeni bir özellik kazandığından devingen karakter özelliği taşımaktadır. “Bayram Yeri” adlı öyküde de ana karakter anneannenin yaşlandıkça çocuk gibi olduğu, eskisinden farklı kişilik özellikleri kazandığı vurgulanmaktadır. Bu nedenle anneanne karakteri de devingen karakter özelliği taşımaktadır.

Tablo 2’ye göre, 6. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabında yer alan öykülerdeki toplam 47 karakterin 43’ü (%91,6) durağan karakter özelliği taşımaktadır. 6. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykülerde yer alan durağan karakter örneklerine ilişkin doğrudan alıntılar şu şekildedir:

“Bu olaylardan sonra yıllar geçti. Mercan’ın, bir sokak köpeğinin eski sahibini görünce bacaklarına sürtünüşünü, ağlayıp sızlanışını hiç unutamadım” (Sahibini Unutmayan Köpek, s. 80).

“Her zaman duymazdı bu sesi. Kitaplar mı konuşmazdı, kendi kulakları mı sağır olurdu, anlayamazdı. O zaman tek kitap olsun okuyamazdı. İçi karardı. Çoktandır böyleydi. Ama hava güzel mi, morali yüksek mi, duyardı onların sesini. Bu sesi duydu mu tamamdı, okumaya iştahı var demekti. Gelsin o zaman kitaplar... Üzerlerine kapanırdı onların. Saatlerce kendinden geçer, her şeyi unutup giderdi” (Çocuk Kitaplığında Sabah Tartışması, s. 17).

Yukarıdaki “Sahibini Unutmayan Köpek” ve “Çocuk Kitaplığında Sabah Tartışması” adlı öykülerden yapılan alıntılarda karakterlerin uzun süredir devam eden genel alışkanlıklarından söz edilmiştir. Bu nedenle bu karakterler durağan karakter özelliği taşımaktadır.

Tablo 3. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öykülerde Yer Alan Karakter Özelliklerinin Sayısal Dağılımı

Öyküler	Açık		Kapalı		Devingen		Durağan	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Unutulmayan Hafta	1	2,1	6	12,3	1	2,1	6	12,3
Miras Keçe	0	0	8	16,6	0	0	8	16,7
Pembe İncili Kaftan	1	2,1	3	6,2	1	2,1	3	6,2
Yeşil Gözlü Kardan Adam	0	0	5	10,4	0	0	5	10,4
Son Kuşlar	1	2,1	2	4,2	0	0	3	6,2
Osmanlı Dürüstlüğü	1	2,1	1	2,1	1	2,1	1	2,1
Bir Şekerli Bir İspanaklı	0	0	19	39,5	0	0	19	39,6
TOPLAM	4	8,4	44	91,6	3	6,3	45	93,7

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından hazırlanan 7. Sınıf Türkçe ders kitabında 7 öykü metni bulunmaktadır. Öykülerde yer alan toplam karakter sayısı ise 48’dir. Tablo 3’te görüldüğü gibi, öykülerdeki 48 karakterin 4’ü (%8,4) açık karakterdir. Aşağıda 6. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykülerde yer alan açık karakter örneklerine ilişkin kullanımlar örneklendirilmiştir:

“Dört haftalık gözlemlerime göre Hilal, sessiz, içine kapanık ve sakın biriydi. Sınıfta pek söz almaz, derslere nadiren katılırdı” (Unutulmayan Hafta, s. 32).

“Bu Çelebi, gayet akıllı bir insandı. Namerde ve ikiyüzlüye muhtaç olmayacak kadar serveti vardı. Çamlıca Ormanı’nın arkasındaki büyük mandıra ile büyük çiftliğini işletir, namusuyla yaşar, kimseye eyvallah etmezdi. Fukaraya, gariplere, zayıflara bakar; sofrasından hiç misafir eksik olmazdı.

Dindardı ama taassup içinde değildi. Din, millet, vatan, padişah aşkını kalbinde duyanlardandı. Devletin büyüklüğünü, kudsiliğini anlardı. Yegâne ülküsü Allah'tan başka kimseye secde etmemek, kula kul olmamaktı. Yaşı, kırkı geçiyordu. Önünde açılan makam, mevki, parlak gelecek yollarından hiçbirine sapmamıştı. Yalnız savaş zamanları Gureba (garipler) Bölüklerine kumandanlık için meydana çıkardı” (Pembe İncili Kaftan, s. 53).

“Ökseleri cumartesi gecesinden hazırlayan da Konstantin isminde bir adamdı. Galata’da bir yazıhanesi vardı. Zahire tüccarıydı. Kalın, tüylü bilekleri, geniş göğsü, delikleri kapanıp açılan üstü kara benekli bir burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, kısa kısa bir yürümesi, kalın kalın bir gülmesi... Hani sessiz, zenginliğini belli etmez, mütevazı adamdı da... Konu komşusu severdi hani. Hiçbir şeye, hiçbir dedikoduya karışmazdı. Sabahleyin işine kısa kısa adımlarla koşarken akşam filesini doldurmuş vapurdan çıkarken görseniz; iriliğine, sallapatiliğine, Karamanlı ağzı konuşuşuna, basit ama hesaplı fikirlerine, sevimli şakalarına karşı hakkında kötü bir hüküm de veremezsiniz. Kendi hâlinde, işi yolunda hesaplı yaşayan bin bir tanesinden bir tanesiydi. Ama güz mevsiminde birden bire böyle canavar kesilirdi. Akşam beş otuz beş vapurunun arka tarafına yerleştirdiği iskemlesinde, deniz üstüne oldukça uysal bakan gözlerini havaya kaldırır, eylül sonlarına doğru böyle şairane gökyüzüne bakardı. Birden yüzünün ve gözlerinin parladığını görürdünüz” (Son Kuşlar, s. 88-89).

“Ferdinand koyu kestane rengi saçlarını bir elinin tersiyle arkaya doğru iterek yorgun bedeninin bütün ağırlığını geminin küpeştesine verdi. Karşısında hayal meyal beliren şehri, tedirginliğin merakla iç içe karıştığı duygularla süzdü. İlk gençliğinden beri gemilerde çalışıyordu. İş bilirdi, akıllıydı, pratik zekâsıyla kolayca işleri devşiriverirdi. Boylu poslu, güçlü kuvvetliydi ve her şeyden önemlisi de dürüsttü. Hatta yetiştiği ortama göre fazla dürüst sayılırdı. Yıllarca Marsilya, Korsika ve Sicilya ile ticaret yaptı. Halis Girit zeytinyağlarını, Kafkas kürklerini, Halep kumaşlarını, Mısır bedesteninde işlenmiş gümüş takıları, susam, kahve ve baharatları Fransa’ya taşıdı. Şimdilerde otuz yaşını karşılayan Ferdinand namı bir tüccardı. Kumaş ticareti yapmak için İstanbul’a gelmeye karar kıldı. Yeşile çalan ela gözlerinde payitahta ilk defa adım atacak olmanın heyecanını duyuyordu” (Osmanlı Dürüstlüğü, s. 104).

7. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykülerde yer alan toplam 48 karakterin 44’ü (%91,6) ise kapalı karakterdir. 7. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykülerde yer alan kapalı karakter örneklerine ilişkin doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir:

“Teneffüste Seçil ve Serdar yanıma gelip programı birlikte hazırlayabileceğimizi söylediler” (Unutulmayan Hafta, s. 32).

“Şah İsmail, pembe inciye yalnız masallarda işitmişti, daha nasıl bir şey olduğunu görmemişti. Kendisinin daha görmediği şeye sahip olan bu zengin elçiye karşı nefsinde derin bir kin duydu. Onu hakareti altında ezmeye karar verdi” (Pembe İncili Kaftan, s. 55).

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öykülerdeki Kişilerin Karakter Özelliklerinin İncelenmesi

“Alper, Murat, Temel, Burak, Can...Yani biz, beş kafadar hemen toplanıyoruz. Önce yoruluncaya kadar kar topu oynuyoruz, sonra da dinlenmek için kardan adam yapıyoruz” (Yeşil Gözlü Kardan Adam, s. 100).

“Hasan Ağa onu kapıda gülümseyerek karşıladı. Adamcağız yabancılarla iş göre göre az buçuk dillerini öğrenmişti. Ferdinand onun bozuk Fransızcası ve komik aksanı ile söylediklerine gülmek için zorlanıyordu” (Osmanlı Dürüstlüğü, s. 108).

“Zübeyde Nine içeride. Katmerlerin yayılışını seyretmeyi çok istediği halde gidemiyor. Romatizması var. Ayağının baş parmakları şiş. Çocuklar oynarken, Zübeyde Nine'nin ayağına çarpmasınlar diye onun önüne bir sehpa koyduk. Neşe, Zübeyde Nine'nin katmerlerini getirdi, çayını koydu. Zübeyde Nine ağlıyor. Gençliğini hatırlıyor besbelli. Neşe'yle göz göze geliyoruz” (Bir Şekerli, Bir Ispanaklı, s. 124).

Tablo 3'e göre 7. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabında yer alan öykülerdeki toplam 48 karakterin 3'ü (%6,3) devingen karakter özelliği taşımaktadır. 7. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykülerde yer alan devingen karakter örneklerine ilişkin anlatımlar aşağıda örneklendirilmiştir:

“Hilal'in bu sorusu sınıfta önce bir sessizliğe sonra hafif hafif kıpırdanmalara sebep olmuştu. Hilal'in sınıf içerisinde bu derece rahat konuşması hatta soru sorması herkesi şaşırtmıştı. Onu benden daha çok tanıyan sınıf arkadaşları Hilal'deki bu değişimden cesaret alarak onun sorusuna istekle cevap verdiler. Hilal arkadaşlarımızı dinledi ve söz almak isteyenlere sırasıyla söz verdi. Artık sesi daha gür çıkıyordu. Konuştukça kendine güveni geliyor, arkadaşlarının gözlerinin içine bakmaktan çekinmiyordu. O haftadan sonra Hilal artık derslere sık sık katılıyor, kendini rahatça ifade edebiliyordu” (Unutulmayan Hafta, s. 36-37).

“Fakat eski zengin Muhsin Çelebi, bu kaftan için girdiği borçları verip çiftliğini, mandırasını, tüm gelir getiren kaynaklarını rehinden kurtaramadı. Elçilikten hatıra kalan atıyla, süslü takımını satıp Kuzguncuk'ta mini mini bir bahçe aldı. Onu ekip biçti. Çoluğunun çocuğunun ekmeğini öyle çıkardı. Ölünceye kadar Üsküdar pazarında sebzeçilik etti. Pek fakir, pek acı, pek yoksul bir hayat geçirdi” (Pembe İncili Kaftan, s. 57).

“Genç adamın yorgun gözlerinde minnettarlık parıltıları oynaşmaktaydı. Hayatında ilk defa gördüğü, farklı bir coğrafya ve kültüre ait insanlar onun yardımına koşmuşlar, büyük bir emniyet, güven ve dürüstlük örneği göstermişlerdi. Etrafındakilere kendi bildiği usuller içerisinde defalarca teşekkür ettikten sonra, gönül rahatlığıyla kalacağı hana doğru yöneldi. Artık tedirginlik hissetmesi için hiçbir sebep kalmamıştı. Belli ki Türkler emniyet telkin eden dürüst insanlardı” (Osmanlı Dürüstlüğü, s. 106).

Tablo 3'te de görüldüğü gibi incelenen kitapta yer alan öykülerdeki karakterlerin % 6,3'ü devingen karakterken, % 93,7'si durağan karakterdir. 7. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki

öykülerde yer alan durağan karakter örneklerine ilişkin kullanımlara aşağıdaki alıntılar örnek olarak gösterilebilir:

“Biraz ileride dört çocuğa rastladım. Yürüyorlar. Yeşilliklerin en güzel yerinde duruyor, bir kaldırım taşı kadar büyük bir parçayı söküyorlar, bir çuvala dolduruyorlardı: ‘Ne yapıyorsunuz yahu?’ dedim. ‘Sana ne?’ dediler. Fukara, üstleri yırtık pırtık yavrulardı. ‘Canım, neden söküyorsunuz?’ dedim. ‘Mühendis Ahmet Bey söktürüyor.’ ‘Ne yapacak bunları?’ ‘Yukarıda deri tüccarı Hollandalı var ya hani, onun bahçesini düzeltiyor da...’ ‘İngiliz çimi alsın, eksin; madem ki adam zengin...’ ‘İngiliz çimiyle bu bir mi?’ ‘Bu daha mı iyi?’ ‘İyi de laf mı? Bunun üstüne çimen mi olur? Hollandalı öyle demiş.’ Karakola koştum. Polislere haber verdim. Güya men ettiler. Gizli gizli, gene çimenler söküldü. Mühendis Ahmet Bey’e ceza bile kesilmedi” (Son Kuşlar, s. 91-92-93).

“Halam da beni görünce hep ağlıyor. Belki yılda bir, iki defa gördüğü için. O zaman benim de boğazım düğümliyor” (Bir Şekerli, Bir İspanaklı, s. 124).

Tablo 4. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öykülerde Yer Alan Karakter Özelliklerinin Sayısal Dağılımı

Öyküler	Açık		Kapalı		Devingen		Durağan	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Robinson Crusoe	0	0	1	3,7	0	0	1	3,7
İhtiyar Çilingir	1	3,7	1	3,7	0	0	2	7,4
Çiğdem Der Ki	1	3,7	5	18,6	1	3,7	5	18,6
Bir Varmış Bir Yokmuş Televizyon Bozulmuş	0	0	7	25,9	4	14,8	3	11,1
Martı	1	3,7	4	14,8	1	3,7	4	14,8
İki İyi İnsan	0	0	6	22,2	0	0	6	22,2
TOPLAM	3	11,1	24	88,9	6	22,2	21	77,8

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından hazırlanan 8. Sınıf Türkçe ders kitabında 6 öykü metni bulunmaktadır. Öykülerde yer alan toplam karakter sayısı ise 27’dir. Tablo 4’te görüldüğü gibi, öykülerdeki 27 karakterin 3’ü (%11,1) açık karakterdir. Aşağıda 8. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykülerde yer alan açık karakter örneklerine ilişkin kullanımlar örneklendirilmiştir:

“İhtiyarlamış, küçülmüş, ak sakallı, küçük yüzlü bir adam, gözünde çifte gözlük, mini mini halkaları ateşte ısıtıp zincir bağlıyordu. Para için çalışmadığını iddia eden bu fakir ihtiyar, şüphesiz, sanatının âşığıydı. ‘Filan usta gitti, bu sanatı da götürdü.’ diyecekler diye, bu dükkânı bekliyordu. Onun gözünde filan şey filan şekilde yapılır, başka türlü sanata saygısızlık olurdu. Bunu yıllarca, belki asırlarca ustalar böyle yapmışlar; öyle ya, onun arkasında bu yolda gelmiş geçmiş ustalar, pirlere vardı. Dükkânlarını Allah’a ibadet eder gibi açıp kapamışlardı. Sanat, onlara sunulmuş bir kerametti” (İhtiyar Çilingir, s. 39).

“Ben halamın bu yönünü hiç anlayamıyordum. Aynı kasabada yaşıyorduk; o yalnız yaşadığı için sık sık bize gelirdi, çoğu geceler bizde kalırdı. Geceleri tırnak kestirmez, merdiven altından kendisi geçmediği gibi bizi de geçirmez; arada bir evimizin önündeki ceviz ağacına konan baykuşu taşlar ya da

bize taşlatır; ona, alması için uzattığımız bıçağı ya da makası elimizden almaz, bir yere bıraktırır, ondan sonra alırdı. Babam da halama bu inanışları yüzünden sitem eder ama kendisinden büyük olduğu için işine fazla karışmak istemezdi” (Çiğdem Der Ki, s. 60).

“Martı Jonathan (Canıtın), durgun bir denizde ve üzerinde güneşin altın gibi parladığı bir kıyıda yaşar. Martı Jonathan çoğu martının yapamadığı şeyleri yapmaktadır. Çok yükseklere uçmak ve ilginç hareketler yapmak gibi... Jonathan’ın bu özellikleri onu diğer martılardan uzaklaştırmaktadır” (Martı, s. 106).

8. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykülerde yer alan toplam 27 karakterin 24’ü (%88,9) ise kapalı karakterdir. 8. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykülerde yer alan kapalı karakter örneklerine ilişkin doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir:

“Ben oradayken gençten bir adam geldi. Elinde bir değnek vardı. Demirciye uzattı. Bu değneğin ucuna beş on halka geçirilecek. Bu genç adam, onunla her sabah akşam bağa giderken eşeği dürtecek. Demirci anladı, ses çıkarmadı, duvardan üç beş halka aldı, sanatına vakıf bir adam sessizliğiyle değneğe taktı. Lakin, genç adam, demircinin aksine değneğin yan tarafına bir halka daha taktırmak istiyordu. Çilingirle aralarında bir konuşma başladı. Çilingir, ‘Olmaz, bunun usulü böyledir.’ dedi. Delikanlı usulü bozmakta ısrar ediyordu. ‘Canım sen tak. Nene lazım...’ ‘Takılmaz evladım... Ben kırk yıldır bu sanatı işlerim.’ ‘Canım parasıyla değil mi? Sen takiver, ötesine karışma!’ İhtiyar, belki ısrar etmeyip takacaktı ancak ‘parasıyla’ sözüne fena hâlde içerledi, daha fazla bir şey demeyerek değneği genç adamın elinden aldı, eski taktıklarını da sökerek iade ettikten sonra ‘Biz para âşıklısı değiliz, var başka yerde yaptır.’ dedi” (İhtiyar Çilingir, s. 39).

“Halam hastalığını anlatırken bize haber getiren halamın komşusu da geldi eve. Halamın ayakucuna oturdu. Bir yandan ayağını ovuyor, bir yandan anlatıyordu” (Çiğdem Der Ki, s. 64).

“Kıracı kızını evlendiriyordu. Hiç kimsesi olmayan damat, sahibi bulunduğu evde birlikte oturmalarını istiyordu” (İki İyi İnsan, s. 105).

“Jonathan orada Chiang (Çiang) adında yaşlı bir martıyla tanışır. Chiang, Jonathan’a uçma ile ilgili bilgiler verir. Chiang yaşlı olduğu için birkaç gün sonra ölür” (Martı, s. 106).

Tablo 4’te de görüldüğü gibi 8. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabında yer alan öykülerdeki toplam 27 karakterin 6’sı (%22,2) devingen karakter özelliği taşımaktadır. 8. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykülerde yer alan devingen karakter örneklerine ilişkin anlatımlar aşağıda örneklendirilmiştir:

“O günden sonra büyük halam Şifacı Ayşe Kadın’la sık sık görüştü. Her görüşmeden sonra halamın bahçesinin yeşilliği çoğaldı. Kasabadaki avcılara, çobanlara sık sık tembihliyor, dağlardan çiğdem soğanları getiriyor, onları bahçesine kendi elleriyle dikiyordu. Renk renk hatmiler, menekşeler, papatyalar, gelincikler bahçeyi iyice güzelleştirmişti. Ayşe Kadın’ın şifalı bir yanı yok dediği horozibiği çiçekleri bile vardı artık bahçesinde. Bahçe güzelleştikçe halamın romatizma ağrıları azalıyordu. Ya

gerçekten bu bitkiler iyileştiriyordu onu ya da bahçeyle uğraşmak ağrılarını unutmasına neden oluyordu” (Çiğdem Der Ki, s. 65).

“Dersten televizyon camına, televizyon camından dersinin başına koşan abimin dili birdenbire çözülmesin mi? Otursun dedemin yanına, ona başlasın okulunu anlatmaya. En çok da matematik dersini, nasıl sınıfta en önce matematik problemlerini kendinin çözdüğünü, öğretmenin ona arkadaş gibi davrandığını. Aaaaa abim hiç böyle şeyler anlatmazdı evde” (Bir Varmış Bir Yokmuş Televizyon Bozulmuş, s. 91).

“Zaman içerisinde, her seferinde, sürekli böyle oldu. Dikkatli olduğu kadar, yeteneğinin son sınırına kadar çalışmasına karşın, yüksek hızda kontrolünü kaybediyordu. Üç yüz metreye tırmandı. Önce bütün gücüyle ileri atılıp kanatlarını çırparak dimdik bir pikeye geçti ama her seferinde sol kanadı bocalayıp şiddetle sola yuvarlanıyor, sağ kanadı ile dengesini sağlamaya çalışıyorsa da sağa dönerek alabora oluyordu. Bu savruluşta, bir türlü yeteri kadar dikkatli olamıyordu. On kez denedi. Onunda da hızı saatte yetmiş mili aştığında, kontrolden çıkıp çalkalanan bir tüy yığını biçiminde suya çakıldı. Her yanından sular damlarken sonunda püf noktasını bulmuştu: Yüksek hızlarda kanatlarını hareketsiz tutmalıydı. Hızı saatte elli mile varıncaya değin kanat çırpmalı daha sonra onları hareket ettirmemeliydi. Altı yüz metreye çıkıp yeniden denedi. Gagasını aşağı dikip denize doğru pikeye geçti. Hızı, saatte eli mili aşınca kanatlarını gerdi ve hareketsiz bıraktı. Bu deney, olağanüstü güç tüketmişti onda. Ama sonunda başarmıştı. On saniye içinde hızı saatte doksan mile ulaşmış, martılar arası dünya hız rekorunu kırmıştı Jonathan” (Martı, s. 110).

Tablo 4’e göre incelenen kitapta yer alan öykülerdeki toplam 27 karakterin 21’i (%77,8) durağan karakter özelliği taşımaktadır. 8. sınıf Türkçe (MEB Yayınları) ders kitabındaki öykülerde yer alan durağan karakter örneklerine ilişkin kullanımlara aşağıdaki alıntılar örnek olarak gösterilebilir:

“Evet, bu adam para âşıklısı değildi. O, ustalarının postunda oturur bir sanat halifesiydi. O nasıl derse desin uğraştığı sanatın kendisine emanet olduğunu söyleyen üstadları vardı. Sanatta söz sahibi olmayan bir adamın parayla onu değiştirmeye ne hakkı vardı!..” (İhtiyar Çilingir, s. 39).

“Ev sahibi ise arkadaştan, akrabadan daha yakın bir insanı yitirmiş gibi gözyaşlarını tutamıyor: ‘Ben demedim mi kardeş, benim evim uğurludur. Siz şimdi iki ev almış sayılırsınız. Her zaman evime beklerim.’ diyordu” (İki İyi İnsan, s. 105).

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmanın sonucunda, incelenen ortaokul (5, 6, 7 ve 8. sınıf) Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde yer alan karakterlerin büyük çoğunluğunun yazınsal kurgu içinde okura tüm yönleriyle ve belirgin bir biçimde tanıtılmadığı ortaya konulmuştur. Bu nedenle ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan karakterlerin genellikle kapalı karakter özelliği taşıdığı belirlenmiştir. 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde yer alan karakterlerin % 96,0’sı, 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde yer

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öykülerdeki Kişilerin Karakter Özelliklerinin İncelenmesi

alan karakterlerin % 85,2'si, 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde yer alan karakterlerin % 91,6'sı, 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde yer alan karakterlerin ise % 88,9'u kapalı karakter özelliği taşımaktadır. Bu durum, kurmaca metinler içinde "öykü" türünün yapısının doğal bir sonucudur. Öyküler, yapıcı sınırlı uzunlukta metinler olduklarından yazınsal kurgu içinde bütün karakterlerin ayrıntılı bir biçimde okura tanıtılması olanaklı değildir. Nas (2002: 249)'ın da belirttiği gibi, öykü kişilerinin çoğunlukla bir yönü üzerinde durulur, belli ve kısa bir anı işlenir, ayrıntılara girilmez. Ancak, incelenen Türkçe ders kitaplarındaki 10 öykünün ("Uçurtma", "Şeker Dede", "Semender Toplantısı", "Çöp Ev", "Küçük Ebru Ustası", "Çocuk Kitaplığında Sabah Tartışması", "Vitrindeki Masal Kitabı", "Bayram Yeri", "Yeşil Gözlü Kardan Adam", "İki İyi İnsan") ana karakterlerinin bile okura yeterince tanıtılmadığı, bu karakterlerin fiziksel, ruhsal ve sosyal özelliklerine ilişkin gerekli bilgilerin yer almadığı görülmektedir. Çocukların okudukları öykülerdeki karakterlere öykünebilmeleri, onlarla özdeşim kurabilmeleri için bu karakterleri çeşitli yönleriyle tanımaları gerekir. Bu nedenle, ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde yer alan karakterlerin neredeyse tamamının kapalı karakter özelliği taşıması üzerinde durulması gereken bir durumdur.

İncelenen ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde yer alan karakter özelliklerine devingenlik ve durağanlık bağlamında bakıldığında ise öykülerdeki karakterlerin büyük çoğunluğunun öykünün başlangıcı ile sonu arasındaki kesitte herhangi bir değişim yaşamadığı, yeni davranışlar ve kişisel özellikler edinmediği görülmektedir. Bu nedenle incelenen ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde yer alan karakterlerin büyük çoğunluğu durağan karakter özelliği taşımaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından yayımlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde yer alan karakterlerin %92,0'si, 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde yer alan karakterlerin %91,6'sı, 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde yer alan karakterlerin %93,7'si, 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde yer alan karakterlerin ise % 77,8'i durağan karakter özelliği taşımaktadır. Öykülerde durağan karakterlerin sayıca bu denli çok olması, öykülerin durağanlaşmasına, böylece çocuk okurun öyküden keyif almamasına ve uzaklaşmasına yol açabilir. Ayrıca, çocukların okudukları öykülerdeki karakterlerin yeni özellikler edinmediklerini görmeleri, onları yeni davranışlar edinme, kişiliklerini geliştirme konularında olumsuz yönde etkileyebilir.

Çocukların okuma kültürü edinmelerinde ve kişiliklerinin gelişiminde Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin büyük önem taşıdığı konuyla ilgili yapılan araştırmalarda (Çeçen ve Çiftçi, 2007; Kaya, 2007; Solak ve Yaylı, 2009; Doğan ve Gülüşen, 2011; İşeri, 2011; Okur ve Arı, 2013; Aslan ve Doğu, 2015; Canlı, 2015) sıklıkla vurgulanmaktadır. Öykülerdeki karakterlerin açık ve/veya devingen karakter özellikleri taşıması, çocuğun kişilik gelişiminin doğru yapılandırılması sürecinde özdeşim kurması bakımından önemlidir. Bu bağlamda, çocukların okuma kültürü edinmelerinde karakter özelliklerinden yararlanılarak çeşitli ve zengin örnekler çerçevesinde özdeşim kurması sağlanabilir.

Sever (2013: 98)'in de belirttiği gibi kitaplarda, yaratılan kahramanların davranış ve eylemleri, çocukların geleceğe dönük dünyasını sevgiyle beslemeli, onlara yaşam ve insan gerçekliğinden çocuğa göre kurgulanmış kesitler sunmalıdır.

Türkçe ders kitaplarında yer alan öykü metinlerinde yalnızca olaylar üzerinden kurgunun yapılandırılması yerine karakterlerin gelişimleri üzerinde durarak çocuğun sorun çözme, yaratıcı düşünme, eleştirme gibi zihinsel süreçlerinin devindirilmesi temel yaklaşım olmalıdır.

Kaynaklar

- Aslan, C. (2007). Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun gelişim sürecindeki yeri. Bulunduğu eser: Sever, S.(Yay. Haz.)2. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (189-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Aslan, C. ve Doğu, Y. (2015). Öğrencilerin ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlere ilişkin görüşleri. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 17 (67), 1-30.
- Canlı, S. (2015). Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin belirlenmesinde çocuğa görelik ilkesi. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 98-123.
- Çeçen, M. A. ve Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 173, 39-49.
- Doğan, B. ve Gülüşen, A. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki (6-8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 75-102.
- Dowling, M. (2002). *Young children's personal, social and emotional development*. London: Paul Chapman Publishing.
- İşeri, K. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik özellikleri. Bulunduğu eser: Ülper, H. (Ed.) *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri* (ss. 91-112). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Karataş, E. (2014). Çocuk edebiyatında karakter kavramı. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 60-79.
- Kaya, Z. (2007). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin türsel/yazınsal niteliği. Bulunduğu eser: Sever, S.(Yay. Haz.) 2. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 83-90). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Marsh, J. (2010). *Childhood, Culture and Creativity: A Literature Review*. UK: Sheffield University (ARTS COUNCIL ENGLAND).
- Nas, R. (2002). *Örneklerle çocuk edebiyatı*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Okur, A. ve Arı, G. (2013). 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirliği. *İlköğretim Online*, 12 (1), 202-226.
- Özdemir, E. (2014). *Edebiyat sözlüğü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Sever, S. ve Aslan, C. (2009). Eleştirel düşünme becerisini kazandırma bağlamında çocuk edebiyatı yapıtlarının işlevi üzerine bir çözümleme. Bulunduğu eser: Artar, M. (Ed.)VI. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Türkiye'de Çocuk Yetiştirme, Yaklaşımlar, Yöntemler, Sorunlar, Çözümler* (ss. 231-250). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öykülerdeki Kişilerin Karakter Özelliklerinin İncelenmesi

- Sever, S. (2013). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Solak, M. ve Yaylı, D. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarının türler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (9), 444-453.
- Stevick, P. (2004). *Roman teorisi* (Çev: Sevim Kantarcıoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şahbaz, N. K. ve Çekici, Y. E. (2012). İlköğretim Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki okuma parçalarında çocuk imgeleri. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7 (2), 979-995.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, A. E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- TDK (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tuncer, H. ve Yardımcı, M. (2002). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Weinreich, T. (2000). *Children's Literature. Art or Pedagogy?*.Denmark: Roskilde University Press.
- Yılmaz, E. (2012). Türk çocuk yazınında ana karakter konumundaki çocukların dil kullanımları üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. Bulunduğu eser: Sever, S., Aslan, C., Canlı, S., Önal, Ş., Çıldır, B., Karagül, S., Doğan, B. N. ve İnce Samur, Ö. (Yay. Haz.) 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler ve Atölye Çalışmaları Kitabı* (ss. 491-496). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Zivtci, F. (2007). Çocuk kitaplarında kahramanın yeri ve önemi. Bulunduğu eser: Sever, S.(Yay. Haz.) 2. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 189-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.